

Elisenda

Pat Ubach

associació
**helena
jubany
i lorente**

2 DE DESEMBRE DE 2024 / OBRA GUANYADORA
DEL XVII **PREMI HELENA JUBANY** DE NARRACIÓ CURTA
O RECALL DE CONTES PER A SER EXPLICATS

Foto: Kris Ubach

Pat Ubach

Cabrera de Mar, 1980. Llicenciada en Història de l'art i en Antropologia social i cultural, ambdues a la UB, va cursar narrativa, novel·la i edició a l'Escola d'Espectura de l'Ateneu Barcelonès. Mataronina des de 2005, va treballar més de quinze anys en el món del llibre a llibreria, producció editorial i agència literària.

Actualment compagina la seva tasca d'administració fiscal amb l'estudi personal de teories feministes, el plaer per la música rock i l'escriptura literària. Aquest 2024 ha obtingut el primer premi de relats "Sexe fora de norma", publicat dins el recull "Sexe i humor" a l'editorial Raig Verd.

Tot i que majoritàriament escriu novel·la, ha ideat el relat curt "Elisenda" en homenatge a l'Helena Jubany i a les dones que, com ella, mai no van ser acceptades durant la història per ser diferents.

Elisenda

Pat Ubach

© Associació Cultural Helena Jubany i Lorente, 2024
<http://helena.jubany.cat/associacio>

Autora:
Pat Ubach

Fotografia de portada:
Kris Ubach

Disseny gràfic i maquetació:
Joan Jubany i Lorente (Punts·Volats)

Correcció lingüística:
Joan Jubany i Itxart

Impressió:
Giromail

“Elisenda” és l’obra guanyadora del 17è Premi Helena Jubany de narració curta o recull de contes per a ser explicats, que s’ha lliurat a Mataró el 2 de desembre de 2024, coincidint amb el 23è aniversari de la mort de l’Helena.

A l'Ada, la Helen i el Dennis

Elisenda

El cel s'havia cobert de núvols negres. La pluja de novembre va iniciar-se amb unes gotes gruixudes, llàgrimes de ràbia. Si parava bé l'orella, per sobre dels crits i els comentaris de la gent jo podia escoltar l'udol del riu enfurismat que corria rere la muntanya.

Vaig abaixar el cap i vaig veure els meus peus nus. A sobre dels turmells les gotes d'aigua van començar a fer corriols, regalimaven formant deltes entre els dits. A la fi, les gotes es despenien, saltaven lliures cap al buit en direcció al terra humit. L'alçada era vertiginosa, un abisme als meus ulls.

La gana i la por em penetraven les entranyes, el coll el feia un mal punyent, sentia fàstic i em marejava. Era incapaç de comptar l'estona que hi duia, allà dalt. Però sí que podia comptar la gent. La pluja tèrbola xopava totes les persones que farcién la plaça de la vila. Mullava els parracs de les criatures, les espadenyas dels pagesos, ruixava els davantals i els gipons de les dones i convertia el terra en un fangar. La camisola freda se'm va arrapar al cos, exposant les meves formes indecents a tothom.

No hi faltava ningú. Entremig de les rates que fugien carrer avall, vaig albirar totes les famílies. Els masovers. Els senyors. Les criatures.

La Joana ben agafada al seu marit. El batlle envoltat d'autoritats que ostentaven bosses plenes de lliures dringant al cinturó: el nunci, l'escrivà, l'escarceller, el torturador, el constructor. Per una cantonada hi treia el cap el bandoler del molí. No gaire lluny s'amagava aquell a qui deien el petit, que ja no ho era, de petit. I potser també s'hi passejaven, per la plaça, algunes ànimes desaparegudes temps enrere: els meus pares... o en Michel acompanyat d'en Pierre.

No m'agradava encarar-me amb tants rostres. M'omplia d'angoixa. Vaig preferir tornar la mirada cap als meus peus. Aquest cop tremolaven. L'aigua s'havia tenyit de vermell. Eren gotes de sang que em baixaven ardents des dels canells, lligats a l'esquena. Havia intentat suplicar clemència, donar cops de puny, lluitar amb totes les forces abans que no m'hissessin. El constructor s'hi havia volgut lluir amb una estructura nova, diferent, digna per a la gran ocasió. Un tronc al centre clavat al terra de manera ferma per quatre puntals de fusta, ben alt, altíssim, perquè tothom em pogués veure. I amb una falca sota els peus que em subjectés una estona, prou justa.

La pluja s'encoleria cada vegada més. Plovia i plovia sens fi. Igual que el dia anterior. I l'anterior. Tots aquells que voltaven per la plaça s'hi havien acostumat. Ni tan sols no la notaven. Gaudien amb una distracció major. Xisclaven, s'escargamellaven, discutien. La culpa és del constructor. No pas, l'inútil és el botxí, que no arriba allà dalt.

Aneu a buscar una escala, deien.

Llavors vaig sentir un brogit rere la muntanya. I vaig cercar la meva filla. La Blanca. Hi era, darrere la multitud, amb la capellina molla i els ulls espantats. Tenia la mateixa edat que jo havia acomplert quan es va celebrar el meu casori. Però ella no es casaria. Portava quelcom entre les mans que no vaig distingir. Li vaig intentar modular un somriure agre, i vaig fer un gest d'afirmació. Però no vaig arribar a veure la seva resposta. Perquè, de cop i volta, la gentada esclatà a l'uníson, eufòrica, com si estiguessin enmig d'una festa major.

Aplaudien el botxí, que tornava amb una escala. La va repenjar al tronc. I pujà, de graó en graó. S'acostà a la falca que subjectava la meva vida. Mentre la picava de manera maldestra amb el mànec d'una falç, vaig sentir com la soga em pressionava el coll. Cada vegada més.

Can Bosch

Les volves de neu que s'enganxaven a la finestra em recordaven la farina d'amassar. Muntanyes de blanc a fora, però misèria omplint els plats a dins de casa. Aquell dia només havia pogut enfornar tres pans menuts. Portàvem dues temporades racionant el gra, només m'apropava al molí a fer farina quan ho necessitàvem de debò.

Aquell vespre el meu home trigava. Feia glops de vi a la taverna per foragitar la pena, vivíem temps de calamitats. Nosaltres. Que havíem pogut arreglar la masia dels pares afegint-hi una torreta defensiva contra bandolers. Que havíem disposat de tres fills robustos i dos mossos a sou. Mireu quines espigues més agraciades creixen en aquest camp, deien per tot el poble. Mireu en Joan i la Pepeta de Can Bosch, quina família, quina patxoca!

Tota la bonança s'havia fos. Els camps es podrien o s'assecaven cansats d'esperar. Els meus tres fills, nois, homes gairebé, no havien sobreviscut a la pesta del 89. Tantes vides perdudes. Tantes. Només ens quedava la menuda, l'Elisenda. Ella no s'hi assemblava, als seus germans grans. Era bastant tòtila. Es quedava encisada amb qualsevol bajaranada que passés per davant dels seus ulls. I xerrava. Assenyalaria arbres malalts. Reconeixia cants d'ocells, el color de cada flor. Obser-

vava la lluna, el sol i la pluja. No li agradaven els conreus de blat. Els veia grans, inabastables. Era incapaç de callar els pensaments.

Aquell vespre l'Elisenda ja no era una nena. Tenia disset anys. Però no parava quieta. Jo mirava la finestra emblanquida i ella va entrar per la porta, amb el capell a les mans i volves de neu desfent-se sobre els seus cabells. Feia saltirons, descalça com una boja. Com sempre. Allò m'entristia. Els tres pans menuts, eixuts i morts m'entristien. La vaig asseure al tamboret, i ella va atansar-me els peus nus sense que li ho demanés. Era prou gran com per entendre els càstigs, però massa tossuda per comportar-se com una dona. Tot i que portava uns quants hiverns amb la sang, ningú no la volia per casar-s'hi.

Vaig treure dos draps allargassats del cistell i li vaig faixar els peus amb força. Primer l'un, després l'altre. Tot ben estret. Li feia mal, però això la mantenia aturada llargues estones. I li deia, Elisenda, mai vaig haver de faixar els peus als teus germans. Ells sabien comportar-se. Però no em responia. Hi estava acostumada, els hi retenia d'ençà que era ben petitona. Peus petits, dona quieta.

Així ens va trobar en Joan, que va entrar amb un cop de porta. Deixa-la, cridava, avançant de tort cap a l'espelma que fumejava sobre la taula. Deixa-la, no cal que li faixis res, a la fadrina. I prepara el sopar.

En Joan va treure dos trossos de cansalada embolicats dins d'un mocador. La crosta verdejava una mica, però l'olor em va recordar

l'època bona. Vaig posar-los dins el caldo de farigola una estoneta perquè despreguessin aroma, i després els vaig torrar al foc. En Joan se'n va cruspir un de sencer per sota els bigotis acolorits de vi. L'Elisenda rosegava l'altre com un pardalet. Jo no gosava preguntar-li al meu marrit d'on els havia tret. Va ser ell qui va parlar.

Pepeta, s'ha acabat, tot això. He conegut un parell de germans gavatxos a la taverna. Un d'ells prendrà el domini del mas, demà mateix visitaré el batlle perquè un escrivà modifiqui els documents.

Però, Joan, és la casa de la família. On anirem? Li vaig preguntar, mentre em senyava. I m'ho va aclarir. No marxariem enlloc. Els gavatxos ens deixarien viure a la quadra, ja no hi teníem mules, la podíem refer. Aquelles quatre parets s'emplaçaven a la vora del bosc, i els de Can Bosch sempre havíem viscut al costat dels arbres.

I la nena? Què en farem, de la nena? La nena ja és una fadrina, va afirmar. Se la queda el gavatxo gran. Una part del mas no me la pagarà... a canvi de la dot.

Vaig mirar l'Elisenda, que estava glaçada, amb el tros de carn entre els dits i els ulls terroritzats. Podia entendre la seva por al casori, a mi m'havia passat igual quan era jove i m'havien promès amb en Joan. Però s'hi casaria, amb el francès. Ens donaria hereus. Potser tres. Carregarien un cognom gavatxo, però mantindrien la sang de Can Bosch.

Encara la recordo, la meva filla, com es va aixecar, com va córrer amb tanta força que els draps dels peus se li van deslligar. Aquella vegada no vaig aturar-la. Va obrir la porta i sortí a la fresca. Es va perdre entre la neu enfarinada.

El moliner

A l'estiu hi feia molta calor, a dins del molí. I això que les parets de pedra estaven plenes d'esquerdes que semblaven cicatrius de batalla. S'hi colava aire. Com que suava de valent, la palla se m'enganxava als braços, als cabells, al nas. Però de vegades l'aire penetrava amb una lleugera olor de groselles. Quan flairava aquests fruits, aturava la roda. Perquè sabia que l'Elisenda era fora.

Em va visitar durant una temporada. Jo mai no deixava entrar vilatans sense sac de gra, tan sols feinejava, allà dins, no responia preguntes, ni m'interessava que ningú em clavés la tabarra. Ella tampoc. Però un dia es va colar dins del molí. I dins la meua vida. Va seure al tamboret amb aires altius i s'espolsà el davantal. Es va treure les sabates per refregar els peus sobre la palla. Abans de fotre-li un crit per espantar-la com a les mosques, va dir-m'ho. Tu eres bandoler, veritat?

No vaig entendre com ho havia esbrinat. Potser es tractava d'una endevinaire. Ella deia que no. Que observava, rumiava, i després lligava caps. Jo havia arribat a la vila amb una ferida de mort, al·legant que acabava de patir un accident. Vaig mentir explicant que havia nascut a la ciutat. Els calia un moliner, al poble, l'anterior se l'havia endut la

pesta i els pagesos no podien perdre temps molent el gra. M'hi vaig quedar. Hi portava uns quants anys, fent rodar la mola.

Però aquell dia la dona del gavatxo va gratar a l'interior de la meva ment. Em va dir que les meves maneres no semblaven de ciutat. Que la meva pell era aspra, la d'un mosso criat a la muntanya. Em tocava les mans, m'explorava les antigues cremades als dits, les esgarrinxades als braços. Coneixia les històries dels bandolers, els seus avis de Can Bosch n'havien patit la ira.

No ho vaig negar. Era ben cert. Què en faria ella, dels meus secrets? Jo encara duia el punyal ben amagat a la bota... però en sentir l'olor de groselles no vaig gosar treure'l. Vaig empescar-me una idea millor. Si m'explicava una intimitat seva, no tindríem deutes l'un per l'altre.

L'Elisenda va arreplegar una mica de palla i la va bufar amb gràcia. Portava tres anys casada amb en Michel. Vivien a Can Bosch amb en Pierre, el germà rarot del gavatxo. Tenien jornalers a temporades i en Joan i la Pepeta dormien en una estança a l'antiga quadra.

El pare està malalt, em demana un hereu abans de morir, va explicar-me. Allò no em semblava un secret prou interessant. Tampoc no ho era que en Joan Bosch s'embafés de vi assíduament. O que els francesos fossin estranys. Ella mateixa no estava tancada a casa tot el dia. Anava al seu aire, deien pel poble. Feinejava i ballava entre els camps.

Li passa alguna cosa, al teu marit? Vaig preguntar. No et troba les faldilles? L'Elisenda va riure. En Michel m'aprecia molt, va respondre. Però no és pas el meu llit el que visita. Dorm amb en Pierre. M'estàs dient que es refrega amb el seu germà? Ets un tanoca, no és pas el seu germà.

Hauria d'haver sortit d'allà. Anar corrents cap a la parròquia. Explicar aquella animalada. Però no podia. M'empresonaven les meves pròpies paraules confesses. Si aquella gent de la vila descobrien el meu passat, em penjarien a la forca.

Ella va marxar amb un somriure sota el nas. Però va tornar un altre dia. I un altre. Jo em delia esperant les visites. Compartíem secrets vells, secrets nous. Els nostres cossos cada vegada eren més a prop. Massa. Fins que vaig tastar la seva pell, acariciar la seva esquena, olorar els seus cabells.

Quan les primeres fulles de la tardor van caure, les groselles van deixar de donar fruits. L'aire entrava ben fresc per les esquerdes del molí. Vaig deixar de sentir la flaire dolça. L'Elisenda no va tornar a visitar-me mai més. Perquè ja tenia el ventre arrodonit.

Joana

Em resultava feixuc cordar-me els botonets del gipó sobre la camisa, havia de prendre aire i contenir-lo dins el ventre perquè cada vegada m'estrenyia més. A l'Elisenda, en canvi, no li molestava gens aquella peça de roba. La que vestia havia sigut de sa mare, li quedava ample. I és que l'Elisenda em fascinava... però també em feia sentir incòmoda.

Érem amigues des d'abans de tenir memòria. Li fascinaven els rius, la força de l'aigua. Ens hi escapàvem sovint, camí amunt. I un cop érem a dalt de tot, ella es quedava palplantada observant el paisatge, mirava el gel, les roques, va arribar a ficar-hi els peus, dins l'aigua glaçada. Mai no ens enxampaven. Ho fèiem fins i tot quan va esdevenir la muller del francès.

Em vaig casar més tard que ella, vaig passar a cuidar la meva pròpia llar mentre l'Elisenda tenia cura dels seus pares malalts i conreava un trosset de terra. Gairebé no ens vèiem perquè a mi no em permetien sortir de casa, només ens fèiem una salutació cordial des d'un banc a l'altre cada diumenge durant l'ofici.

La masia de Can Bosch era estranya a ulls dels vilatans, en Michel havia dividit els conreus en parceries, hi treballaven forans a canvi

d'una part de la collita. Jo volia visitar-los, però no m'hi podia apropar sense acompanyant. Al meu marit no li agradaven els gavatxos.

Després de cordar-me l'últim botó em vaig lligar les faldilles. Aquell dia estava sola amb el meu fill, el meu home havia fet nit a la fira del bestiar. Uns marrecs m'havien sorprès picant a la porta: diu la senyora Elisenda que la visitis aquesta mateixa tarda. Jo podria haver desestimat la invitació, m'hauria pogut quedar a casa amb camisola. Però després de dinar, amb un cert neguit, vaig sortir carregant el fill en braços.

A Can Bosch hi feinejaven els jornalers. M'arribà olor de fems, tornaven a tenir mules a la quadra, en Joan i la Pepeta feia mesos que descansaven en pau. En Michel i el seu germà Pierre esporgaven a fora, van dir-me que la mestressa m'esperava. Quan vaig entrar a la casa, la seva filla Blanca ens va rebre fent saltirons i amb les mans plenes de sutge. Creixia tan dolça i alegre com sa mare.

L'Elisenda estava de genolls davant d'una llar de foc apagada. M'hi vaig apropar, dibuixava símbols amb els dits entre les cendres. No vaig preguntar-li què volia dir, tot allò. Hola, Joana, m'alegra que hagi vingut. Apa, anem, en Pierre cuidarà la mainada.

Em va agafar la mà i vam recórrer els boscos, totes soles, tal i com ho havíem fet en temps passats. Després de xipollejar en el riu vàrem anar cap al centre, vora la plaça. De tant en tant s'aturava a collir gro-

selles i les guardava a la butxaca del davantal. Li agradaven, les barrejava amb el sabó en comptes de ficar-hi romaní com fèiem les altres. Sense voler-ho sempre acabava mostrant una ànima diferent.

L'Elisenda va voler apropar-se a l'església, que tot just estrenava un nou campanar alt i imponent. Volia entrar a sagrat sense permís. No pateixis, va dir-me endevinant la meva expressió de pànic, no hi ha ningú, els homes son a la fira. Podem tafanejar.

Hi vam entrar. La llum s'escolava per les finestres estretes, la calor se suavitzava entre les parets gruixudes. Reconec que em sentia encuciosida, gairebé no coneixia res fora de casa meva, més enllà de rentar draps, fer foc, cuinar, alimentar les gallines, donar el pit al menut. Vaig pensar que ningú no ens veia ni ens escoltava, el silenci m'inquietava, era tan apagat que els sants també devien estar adormits.

Busques res? Vaig preguntar-li. Remenava per l'altar, furgava entre les cortines, observava les pintures. Fins que va trobar una arqueta de fusta, preciosa, ornamentada amb ferro forjat. L'Elisenda va aixecar la tapa mentre jo em senyava. Allà dins hi havia quatre llibres. Mai no n'havia vist de tan a prop. No vaig gosar tocar-los. Ella sí. En va sospesar un.

Mira, Joana, digué, acariciant la portada. Aquest símbol d'aquí sona així: mmmm. I aquest que s'entortolliga a continuació fa: aaaa. La resta no els conec, però la paraula comença fent mmaaa.

Li vaig preguntar si sabia llegir. Em va dir que no, però sempre que podia i trobava documents, s'hi fixava amb passió. Si alguna cosa em feia por de l'Elisenda, era allò. Semblava que podia veure-hi més enllà. De seguida va obrir el llibre i en va passar les pàgines, marcant-hi ditades de cendra. Entremig de les lletres vàrem veure una il·lustració. Representava persones, dones, nues, lletges. I, al seu darrere, s'hi imposava el diable.

Em vaig tapar la boca per ofegar l'ensurt. Vaig sortir de l'església a correuita, tremolosa. Poca estona després l'Elisenda va trobar-me. El meu cor batejava de pressa. Em costava respirar. Perdona, va dir. No t'he volgut espantar. Amb cura em va descordar el gipó cenyit. Fins que, més calmada, vaig poder omplir els pulmons d'aire.

El petit

Em feien mal les orelles, me les havia estirat el pare. El càstig no consistia en mastegots al cul, per sort ja no era una criatura. De menut m'arraulia tant que podia ficar-me dins els barrils buits que desprenien olor de vi. També cabia dins la vella sitja del bosc quan espantava els conills, i en una ocasió vaig arribar a amagar-me darrere les cortines del confessionari. Era un noi de mida curta i entremaliat. Després, quan em van sortir quatre pèls al bigoti i em vaig fer alt com un sant Pau, encara em deien el petit. I ja no podia amagar-me... però continuava escoltant rere les parets.

Érem al mercat. El pare necessitava una ferradura nova per l'euga. Feia temps que no somreia, el pobre. Traginava un rostre agre, anys dolents, maltempades que arruïnaven conreus, que portaven malalties i enterraven nadons. Sequeres intenses que es transformaven en pluges inabastables, jornades fredes. Els pobles a la muntanya se'n ressentien i els impostos ens escanyaven. Faltaven homes, braços forts. Ens castiguen pels nostres pecats, deia el pare. L'Elisenda, en canvi, bé que menja.

Se la mirava a l'altra banda de la gentada. Havien pres per boja la filla de Can Bosch d'ençà que havia enviduat del francès. Va arrencar

bona part de blat dels seus horts. Hi conreava una barreja de llavors, a la terra. Feixes amb faves, d'altres amb cols, solcs amb pastanaga, naps. I farigola pertot arreu. Als arbres dels marges hi havia empeltades pomeres. No comprava, no venia. Tampoc no li sobrevivien totes les plantes, la terra era xopa arreu. Però alguns cultius aguantaven la humitat i les plagues, i, a diferència del blat malmès, ella encara tenia pomes per rosegat.

A mi em fascinava la Blanca, la seva filla. Em feia sentir foll d'amor. Els pares es delien per unir-nos encara que fos mig francesa... tenia la meua edat i podria oferir un bon dot. Un dia, de ben menuts, vaig confessar-li les meves intencions amoroses. Però em va rebutjar amb una bufa: ella mai no es casaria.

Per això vaig començar a amagar-me. Per observar-la. La mirava quan intentava escriure lletres sobre la cendra amb ajuda de sa mare. Les espiava quan sortien a córrer cap al riu per rentar-se els cabells amb sabó perfumat. També quan trepitjaven les fulles seques de tardor amb els peus nus. Com més la mirava, més m'encisava.

Vaig trobar en Michel i en Pierre fent-se abraçades lascives. Vaig sentir com mare i filla ploraven la mort de l'un i, al cap de pocs mesos, la de l'altre. Es pot morir de pena, filla meua, li explicava.

Un dia, mentre m'entretenia caçant rates prop de la casa pairal, vaig escoltar el batlle. L'Elisenda no vol cap pretendent, ni casar la fa-

drina amb el petit, seria una solució, però s'hi nega. No podem fer-hi res, el dret de tenuta la protegeix. Només deixarà la casa i els béns del gavatxo si li restituïm el dot. Però no accepta ni una lliura, perquè el seu aixovar... fou una part de la masia.

Jo no les entenia, aquestes coses. Però m'afectaven, perquè de seguida els vilatans van començar a fer-me'n befa. Què passa, petit, ningú no et vol al llit? I jo responia que no m'interessava pas, la filla d'una dona que dansava pels camps quan queia el sol i que remenava les cendres. Ho explicava sempre que trobava ocasió perquè tots paraven l'orella atentament, m'ho preguntaven els pagesos descontents, cansats, famèlics. I jo em feia escoltar.

Però aquell dissabte, enmig del mercat, un desconegut molt xerraire em va fer preguntes sobre l'Elisenda. Anava acompanyat d'un senyor ben vestit que duia gorgera. Jo els vaig respondre que no en sabia res, i per cada qüestió que em feia, li tornava una negativa amb el cap.

Xerraràs, em va dir, tothom en va ple, de les teves paraules. Et citaré a declarar en un judici. No el vaig entendre, llavors. Després de dir això, va marxar. I el meu pare, molest per la meva desobediència, em va estirar les orelles.

L'escrivà

M'eixugava els dits però les restes de tinta no s'esborraven. Lluny de semblar-me brut, reafirmava la importància de la meva feina. Els papers contenen la veritat. Ordenen els pensaments, les collites, els sous, delimiten espais, lliguen matrimonis, notifiquen morts. Els papers amaguen un poder gairebé màgic... però aquesta afirmació no la puc fer en veu alta. Acabaria condemnat.

Sentia aquells esgarips de dolor... però jo girava la cara. Evitava mirar l'escena, no em calia per concentrar-me en els documents. Alguns homes entraven i sortien a buscar vi o a cercar més cordes. Jo ni tan sols escoltava el batlle, ni el torturador. Fet i fet, coneixia bé les acusacions, n'havia transcrit d'altres. Còpules amb el diable, reunions a negra nit, vols al cel mentre es perpetraven les malediccions contra els camps, els nadons i els núvols.

De sota els papers en sobresortia la missiva de les autoritats eclesiàstiques. Indicava que havíem d'esperar la Inquisició, però sempre tardaven, i, de vegades, ni tan sols apareixien. Malgrat tot, si feien acte de presència acostumaven a resoldre els judicis amb l'absolució. Però aquell no era un judici eclesiàstic, era un judici civil. La dona havia maleït la vila. I, encara més important: no ens convenia allargar el

cas. Sense condemna, no cobràvem ni una moneda. La quantitat era notable. 48 lliures per al nunci, 45 lliures per a l'escarceller, 37 lliures per al torturador, 22 lliures per al botxí, 19 lliures per al constructor. I la meua part, 23 lliures per a l'escrivà. Pagat per tots els ciutadans. Un preu just per apagar la ira roent d'un poble.

El seu nom, Elisenda. La dona portava només la camisola. No duia ni les sabates. A la pell blanca sobre un dels peus li havien trobat la marca delatora, la seva naturalesa. Una cicatriu. M'ho va fer la mare quan era petita, va provar d'explicar-nos. Una excusa com qualsevol altra.

Al soterrani del batlle hi feia humitat i la suor em regalimava pel coll. Vaig ajustar-me la gorgera i em va quedar tacada de tinta. Mentre s'esdevenien els intents de confessió, la filla de la rea esperava fora, somicant.

Vaig repassar les declaracions dels testimonis. Era escrit que na Elisenda desprenia olors que encantaven els homes. Que gratava símbols màgics a la cendra. Era escrit amb lletres fermes que la dona ballava durant les nits de lluna plena. Que li havien crescut pomeres als horts, arbres pecadors plens de la fruita d'Eva. Vaig sucra la ploma per deixar constància que na Elisenda de Can Bosch caminava descalça quan ningú no la veia, perquè els peus li cremaven dins les sabates.

Així ho havien fet saber el moliner, la Joana i el jove a qui deien el petit com a testimonis principals, entre molts altres testimonis

secundaris. I mentre ella continuava cridant que no era cert i que la deixéssim en pau, vaig redactar les seves paraules condemnatòries. Ni tan sols vaig esperar que defallís acceptant la derrota entre els seus llavis. No calia. Sabia que al final diria que sí, perquè sempre acabaven confessant.

I així ho vaig signar, amb el convenciment de la justícia ben feta.

Blanca

El tres de novembre de 1617 van hissar la meva mare dalt d'una forca ben alta. Plovia, les gotes minses aviat esdevingueren tempesta. La meva ànima es retorçava com els cucs de terra, havia plorat tant, havia suplicat clemència tantes vegades davant de la cel·la, que em sentia cansada, desvalguda.

Els vilatans no callaven, com si fossin animals en zel. No hi faltava ningú, tots ells apinyats semblaven un sol ésser, igual que un gos rabiós que la bordava eixelebrat. Jo no podia queixar-me, per això no vaig obrir la boca ni vaig moure cap dit. No diguis res, em deia la mare, no parlis, Blanca. Quan aquesta gent continuï patint desgràcies, seguiran cercant culpables. T'assenyalaran a tu.

L'aire bufava fort i traginava sons greus des de la llunyania. Allà dalt la mare patia. Vaig veure que li cridava l'atenció alguna cosa rere la muntanya. Després, em va buscar. Amb els ulls clavats en el meu rostre, va somriure... i em va fer un gest amb el cap. La vaig entendre: aquell era el senyal que havíem acordat.

Ràpidament vaig girar cua i vaig començar a córrer amb totes les meves forces. Jo era veloç, la mare m'havia ensenyat a fugir, a saltar, a grimpar, a pegar. Els esgarips de la gent s'alçaren però no em vaig

aturar, ni girar-me. Li ho havia promès.

Els retrunys que baixaven per les muntanyes cada vegada sonaven més esfereïdors. Vaig continuar fugint amb els peus descalços, clavant-m'hi rocs punxeguts i esbarzers que me'ls esgarrinxaven. Corria cap endavant arrapada al farcell que duia entre les mans i que no podia perdre. Les faldilles pesaven com un plom i vaig intentar arremangar-les. El camí no era llarg, malgrat tot, encara avui recordo cadascuna d'aquelles gambades.

El cel va fer un brogit aterridor. En aquells moments vaig travessar les portes de l'església, l'aigua ja no em mullava però les meves petjades xopes i nervioses reverberaven per les parets. Vaig clavar un cop d'espatlla a la porta de fusta que conduïa al campanar. Només havia d'ascendir els graons, un rere l'altre. Les cames em bullien per l'esforç. Sentia remolins intensos de riu enfurismat dins les meves orelles. Potser era la por.

A la fi vaig arribar a dalt de tot. Les dues campanes restaven impassibles. Vaig atansar-me a la finestreta. I vaig mirar. El farcell em va relliscar de les mans i picà contra el terra entre els meus peus. No m'ho podia creure. Els humors se'm van remoure, vaig senyar-me contenint la respiració.

Una riuada grossa com el cel brollava boja entre els arbres del bosc. Tota l'aigua baixava bruta, enfangada, plena de troncs, pedres,

fulles. El riu va endur-se carruatges, portes, en breus instants va engolir tot allò que es posava davant de la seva ira. Amb l'ai al cor vaig veure el molí, a la llunyania, arrencat del seu lloc, surant com una barca, amb les aspes de fusta empeses pel torrent. I vaig sentir xiscles, brams que provenien de la plaça. Allà no hi vaig mirar. Hi era tot el poble. Hi era la meva mare. Em vaig arraulir en un racó amb les mans a la cara.

Al cap d'una llarga estona el soroll va amainar. Quan vaig albirar per la finestra, l'aigua, més tranquil·la, inundava tot el poble abraçant-lo amb escuma. Les cases estaven negades fins a la segona planta. Algunes d'elles ni tan sols existien, s'havien derruït. Suraven sobre el riu branques, arbres sencers, taules, baguls, cadires i eines de fusta. El molí ja no el vaig veure. Seguia sense atrevir-me a mirar cap a la plaça, tot i que sabia que estava completament inundada.

Vaig passar la nit al campanar. Dormint de qualsevol manera, fatigada. Amb l'arribada de la claror vaig obrir el farcell. Hi duia prou menjar per a tres dies. Després de rosegar una poma, vaig retallar-me els cabells amb un ganivet. Ben curts. Tot seguit vaig llençar la capel·lina, que va emprendre el vol a través de la finestra. I em vaig canviar de roba, fora el gipó, adéu a les faldilles, benvinguts calçons.

A la tarda em va semblar que l'aigua havia escampat prou. Vaig baixar les escales. Tots els bancs de l'església estaven amuntegats en un

racó, fangosos. Encara hi havia un parell de pams d'aigua, caminava arremangada i descalça. Abans de sortir per la porta vaig veure surar uns papers. Alguns eren plens de lletres, gairebé les coneixia totes. D'altres amagaven dibuixos terribles de persones ballant amb el diable. Els vaig deixar allà, podrint-se.

A fora era núvol. Quedaven uns quants bassals d'aigua que s'escolaven en direcció al riu. El primer lloc on vaig anar va ser a la plaça. El terra era moll, ple de fullaraca, hi havia plats, gibrelles, tamborets.

I la forca. Estava dreta. Havia suportat l'investida del riu. Però la mare no hi era. Observa, em deia sempre. Observa i comprèn. La soga voleiava abandonada i les cordes del centre estaven deslligades. O potser m'ho va semblar.

Vaig cercar una estona, no hi havia cap persona, cap ànima al poble. L'aigua se'ls havia endut. Al riu no m'hi vaig apropar per por de trobar-me els cossos. A la fi, vaig deixar-ho tot enrere, encaminant-me cap a fora de la vila. Marxaria cap a la ciutat. Hi faria una vida nova. Tal com ho havíem planejat amb la mare abans que la tanquessin.

D'esquena al poble vaig eixugar-me els peus i vaig treure unes botes d'home del farcell. Me les vaig calçar, confiada, i vaig emprendre un llarg camí.

Han passat els anys i encara penso en la mare. De vegades busco el seu rostre entre els desconeguts que passegen pels carrers, cerco la seva mirada en els ulls de la gent. No l'he trobada. Potser no la trobaré mai. Qui sap si va morir en aquella forca. Malgrat tot, lluitaré per mantenir-la viva. Sí. Viurà dins la meva memòria. Per sempre.

Agraïm a les persones i institucions relacionades a continuació que amb les seves aportacions hagin contribuït a fer possible l'edició d'aquest llibret:

PERSONES:

Lluïsa Alfonso i Oliveró

Joan Aliberas i Maymí

Joaquim Barbena i Martínez

Maria Bermúdez i Esquerra

Josep Bermúdez i Guillamon

Sara Bonet i Monné

Oriol Canals i Vaquer

Toni Cantó i Vera

Elvira Carrió i Arumí

Marga Casamitjana i Franco

Lluïsa Esteve i Boada

Carme F. Villabol

Família Fontana i Nogueiro

Família Làzaro Prat

Família Punsola i Vidal

Anna Fité i Pons

Rebecca Fradera i Jubany

Roger Fradera i Jubany

Jordi Fradera i Noè

Isabel Gadea i Valera

Miquel Àngel Genestar i Pujana

Francesc Girbau i Cucurull

Diana González i Lorente

Esteve Guardiola i Buffi

Meritxell Jubany i Canals

Joan Jubany i Itxart

Josep Jubany i Itxart

Montserrat Jubany i Itxart

Pol Jubany i Itxart

Rita Jubany i Itxart

Joan Jubany i Lorente

Cinta Jubany i Mulet

Joan Jubany i Mulet

Josep Jubany i Rodríguez

Mireia Jubany i Rodríguez

Maria Jubany i Torner

Ramon Llinés i Camps

Maria López i Vaello

Maria Majó i família

Núria Manté i Bartra

Josep Martín i Barbena

Rocío Martín i Sánchez

Dídac Micaló i Rabeque

Mercè Montserrat i Bartra

Salvador Morera i Tanya

Carla Mulet i Matas

Jordi Puig i Panella

Alfred Quintana i Garrido
Núria Ribas i Martí
Manuel Roig i Abad
Blai Saleta i Manté
Coral Saleta i Manté
Soledad Sánchez i Escobar
M. Àngela Serra i Torrent
Dolors Serra i Lesan
Caterina Solà i Ramoneda
Assumpta Triadó i Aymerich
Roser Trilla i Prujà
Gemma Xarles i Jubany
Jordi Xarles i Jubany
Montserrat Xarles i Jubany

INSTITUCIONS:

Ajuntament de Mataró
Biblioteca Pública Frederic Alfonso i Orfila de Sentmenat
Biblioteca Pública Antoni Comas de Mataró
Biblioteca Pública Pompeu Fabra de Mataró
Biblioteca Pública Popular de Mataró
Diari ARA
Punts Volats
Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

Aquesta obra ha estat editada per
l'Associació Cultural Helena Jubany
gràcies als convenis amb
la **Direcció de Cultura de l'Ajuntament de Mataró**
i la **Universitat Oberta de Catalunya**
i les aportacions dels membres de l'associació i altres persones.

S'ha distribuït gratuïtament amb el **diari Ara**
el dia 21 de desembre de 2024.

associació
**helena
jubany
i lorente**

Enamorada de la lectura des de l'adolescència, l'**Helena Jubany** visqué a l'entorn del llibre com a periodista, llibretera, contertuliana, autora de recensions, correctora, bibliotecària, contacontes... i darrerament esbrossava il·lusionada el camí de la producció pròpia amb relats curts. Però aquest moment dolç de la seva vida i la seva vocació literària va ser estroncat la matinada del 2 de desembre de 2001, en què fou assassinada, a l'edat de 27 anys. Els qui la van matar avui encara són al carrer, i el periple jurídicopolicial per arribar a judici continua obert.

L'Associació cultural Helena Jubany i Lorente, creada per familiars, amics i companys de l'Helena, vol mantenir encesa la flama del seu record i prendre el relleu de la seva il·lusió per la creació literària i la narració oral.

Amb aquesta finalitat, l'associació ha instituit el Premi Helena Jubany de narració curta o recull de contes per a ser explicats, que es convoca cada any el 27 de febrer, data del naixement de l'Helena, i es lliura el 2 de desembre, data de la seva mort.

+info a <http://helena.jubany.cat>

17^è Premi helena jubany

de narració curta
o recull de contes
per a ser explicats
2024

ara.cat

